ARTA – O ȘTIINȚĂ, ȘTIINȚA – O ARTĂ

Prof. univ. dr. **Florența Nicoleta MARINESCU**

Universitatea „Ovidius“ din Constanța

REZUMAT. Nimeni nu-și imaginează, atunci când începe să parcurgă drumul marii arte, că, în fapt, pleacă să caute o nouă galaxie. Abia atunci încep calculele cele mai exacte, se fac prognoze și se caută, într-o semiotică densă, adevăruri ce se bazează pe existenţe necunoscute, dar presupuse a fi la îndemână, cu condiţia ca cercetătorul să albă avizul de a crea, de a surmonta lucruri de necrezut, de nepătruns, de neimaginat. De fiecare dată se folosește de toate simțurile și de toate datele biologice și cognitive. Senzaţiile artistice sunt în fond date fizice, chimice, medicale, biologice, temporale și atemporale. Câtă poezie este într-o ecuaţie grea, încât Bach a îmbrățișat genul și a construit o arhitectură milenară! Unde începe arta și unde se sfârșește știința? Nicăieri!

Cuvinte cheie: artă, știința, lumea cunoaște, domeniile artei, cunoaștere absolută, talent, har, calcule, inovare, creație, devoțiune, aventură, spectacol, prognoze, consacrare, studii.

ABSTRACT: Few of us imagine that if one journeys in search of greater knowledge and discovery of art, he or she should stumble upon a galaxy of information. Only further down this study this individual can quantify or understand a series of elements that add up to artistic creations, or undeniable artistic truths, that for many are easily and wrongly considered "spoon-fed" or easy to comprehend. Search further into this and realize that your artistic being and sense is perfectly in tune with your biology, and it can influence the way your emotional intelligence evolves. Science and art must embrace, like the beauty of that perfect mathematical equation that inspired Bach to build a structure and a foundation that will last for many years to come. Art becomes science. Science becomes art. We need science to aid us in our search. We need to keep on searching for this knowledge.

Keywords: art, science, the people know, the departaments of art, knowledge, talent, gift of God, calculations, innovation, creations, devotion, adventure, show, prognoses, dedication, studies.

1. INTRODUCERE

M-am născut într-o familie de oameni care s-au aflat întotdeauna între științele exacte și muzică, sau între a crea liber și a fi excesiv precis. Mi s-a impus o disciplină aspră în studiul baletului și al pianului clasic și să obțin necondiționat mediile maxime la toate materiile de studiu. Mi s-a părut firesc să execut o nocturnă de Chopin, așa cum numai pianiștii dedicați știu s-o interpreteze, ca apoi să-mi fac problemele la fizică, să pot obține punctaj bun la olimpiadă. Dualitatea mea de creator și evaluator exact al tuturor aspectelor ce ne înconjoară, a fost supusă unei deveniri care astăzi va putea răspunde la multe dintre întrebările cu care în mod normal un individ obișnuit nu s-ar descurca ușor.

2. FILOZOFIA DESPRE ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ

Discipol al ilustrului filozof Alexandru Tănase, am învățat că istoria civilizațiilor s-a plasat la granița dintre creație artistică și matematica cea mai pură, între a construi și a modela construcția, oricare ar fi ea.

Limbajele cu care omenirea s-a plasat în secolele marilor descoperiri au fost mereu aceleași; matematicienii antici, astronomii și arhitectii minții și ai faptelor vizuale, erau negreșit propovăduitori de frumos, de artă subtilă și de conținuturi logice profunde.

Hypathia din Alexandria, fata lui Theon, cunoscută ca cea dintâi matematician al antichității, s-a format în spiritul intelectualului absolut, cunoscător avid de adevăruri spuse și nespuse, dar intens cercetate. De la muzică la observarea boltei cerești, gândul său era dedicat flexibilității mentale, cu ascendent spre creație, spre confecționarea de accesorii necesare înțelegerii imediate, alături de ambientul teatrului cu măști, cu sensuri și absconsuri atitudinale, asexuate și moralizatoare. Sunetele naiului, acel syrinx al lui Silenus sau fluierul magic ce mai târziu va avea parcurgerea destinului necruțător al lui Marcias, erau instrumentele cu care se odihneau prin meditație studenții universităților antice, între cursurile de astronomie și matematică. Poezia era la ea acasă și versul se desfăta între vorba lină și pilda tămăduitoare ale înțelepților. Acolo, printre căutările cele mai asidue la început de civilizație și cunoaștere aprofundată, templele se înălțau anume pentru a păstra între formele lor sublime și dure, pergamente și mostre de adevăruri înscrise și presupuse. Arta vizuală era asociată cu modelul de cultură și știința era aservită artei, ca o formă de cunoaștere și de îmbrățișare a conștiinței de sine.

3. CREAȚIA – O FORMĂ DE EXISTENȚĂ

Cum s-a putut ajunge la edificii sufocante de civilizație artistică și în ce fel au înțeles creatorii acestora, necesitatea de a le inița și dezvolta, iată o întrebare pentru noi, încă nedumeriți. Ca să creezi, ai nevoie de reguli, de metode, de școli, de tipare, de curente, de forme și de înțelegere. Creația devine o nevoie, o necesitate, o respirație amplă de cunoaștere. Ca să le faci pe toate acestea, ai nevoie de teoreticieni, de metodiști, de gânditori, de practicieni, de inventatori, de temerari și de visători. Ca să pleci pe drumul artei, deci al frumosului sub toate formele lui de exprimare, te adresezi unei civilizații, unei istorii determinate de timp social, cultural și de practici umane accesate, deja cunoscute. Noul în artă vine din raportul determinist între cunoaștere și aspirație, între posibil și afirmat. Felul în care creatorii o fac, este unic, este aproape divin, dacă acceptăm că omul este creație dumnezeiască, asemeni universului care-l înconjoară. Harul său talentul, acele atitudini ce premerg creația, sunt deja existente în ființa umană, ca dimensiuni ale aceleiași divinități ce și-a trimis omul înspre împlinire, înspre frumos și rostuit. A cerceta cu credință, cu disciplină și cu extaz, cu pasiune, apropie muchiile creației de miracolul descoperirii unor adevăruri eterne, imuabile. Ele se spun o dată, de mai multe ori, ca apoi să fie acceptate ca temple ale unei credințe precise, unde temerarul cunoașterii nici nu mai contează cum se numește; cauza lui este spre nevoia noastră de a fi mai conștienți de menirea, de rostul și de destinul nostru, ca o carte de identitate cu care navighezi în universul de nepătruns al spațiului și timpului absolut. Omul ar face orice spre a descătușa granițe de simțire și de analiză. Există un curaj prometeic, un spirit de sacrificiu încă neînțeles, ce îl determină pe individ să se arunce în calculele cele mai îndrăznețe, să sfideze oarecum limitele de viață, să încerce să aplice într-un segment infinitezimal, o teorie universală. Orice creație rămâne valabilă dacă individul își conservă spiritul de cunoaștere. Creăm prin cunoaștere și cunoaștem prin creație.

Omul este o creație și cunoașterea lui este o artă a supraviețuirii. Arta este viață și cunoașterea ei este măiestrie. Unde am putea trage granițele acestor gânduri? Nicăieri, pentru că ele nu există fără om. Ingineria este o artă a utilităților omenești, ca o simfonie a culorilor de primavară, în care ciclul vieții devine de fiecare dată altfel și totuși același. O uvertură clasică mozartiană este o inginerie a sunetelor, care este tot timpul aceeiași, dar de fiecare dată, cântată, este altfel. Și una și cealaltă, știința ingineriei și arta sunetelor sunt, există, doar prin dimensiunea umană de a le percepe ca utilități ale scopului existenței sale. Fiecare dintre ele produc sentimente, stări, efecte și consecințe. Ele costă creație și consumul lor produce alte valori. Ce îmi folosește ca individ, creez, produc. De fiecare dată mai bine, pentru mine, pentru sine, pentru mâine, desigur. Ce am creat astăzi nu-mi ajunge, iar ingineria cunoașterii mă obligă să am talentul de a fi mai inteligent în fiecare zi. Există granițe între artă și știință? Ar putea cineva autolimita creatorul, omul de sine? Bucuria – emoția supremă, frumusețea – starea de împlinire adâncă a gustului, tristețea - limita timpului și a spațiului, credința – speranța mântuirii, sunt aspirții, dimensiuni încă necunoscute ale aceleiași minuscule existențe creatoare și inginerești ale individului. Și totuși… psyche rămâne eventual o posibila graniță a diversității umane. Este arta o exprimare a spiritului, este știința un instrument al artei sau și una și cealaltă sunt atitudini juxtapuse ale aceleiași entități umane?

4. ȘTIINȚA – ÎNTRE A ȘTI ȘI A INOVA

Creația o vom găsi pretutindeni; cunoașterea este cea dintâi nevoie. Fiecare dintre ele sunt interpretate, în sensul scenic al cuvantului, adică prezentate unui public auditor, ca pe o calitate specială, ca o noutate ce aduce beneficii pe multiple planuri. Imaginați-vă o creație inginerească, un modul spațial de ultimă generație, într-o expoziție a culturii tehnice astronaute.

Creatorii vin și explică cum au ajuns la performanța, cu ce scop, cu ce merite și cum ajunge creația să fie folositoare omului. Este o reală premieră, cu actori și decoruri, cu autori și drepturile lor creative, cu secrete ale managementului de producție și de promovare. Într-o altă secțiune, o montare de ultimă oră a unui spectacol cu Aida de G.Verdi, cu scene ample, rulante, cu decoruri maiestuoase și de tehnologie 3D, cu lasere de implementare a senzației de luptă, de culoare, de exotic. Mase mari de oameni ne teleportează într-o dimensiune istorică credibilă, aevea.

Interpretările artistice solistice sunt amplasate în acest context, ce face aproape de nerecunoscut spectacolul de odinioară al creatorului discret al sec. al XIX-lea.

Vocile nici nu mai contează, ele fiind surmontate de tehnologie și de montare. Dar nu acesta era scopul creatorului inițial, ci doar performanța vocală.

O simplă ecuație ne-ar spune că ceea ce intră în discuție, nu reiese din rezultat, decât în scopul împlinirii unor nevoi: de nou, de fantastic, de cutezanță, de aspirație, de progres, de profit, de bunăstare. Nu există diferențe între cele două exemple de dimensiuni ale preocupărilor umane, altele decât acelea pe care le-ar avea eventual, dacă dorim să acceptăm acest mod de gândire, appolonicul și dionysiacul, adică știința și arta. Dar și în acest joc al minții, al gândirii filozofice, laturile conceptelor se modifică;

ceea ce azi este appolinic, mâine devine dionysiac și invers. Inovarea tehnică a instrumentului pian a determinat o revoluționare a artei componistice, ajungându-se la o performanță uluitoare în conceptul muzicologic de concert simfonic instrumental. Este evident că dramaturgia muzicală se schimbă de la un secol la altul, de la o incursiune tehnică, științifică la alta. De la concertul pianistic clasic, mozartian, la cel romantic, semnat de P.I.Ceaikovski, Fr.Chopin sau S.Rahmaninov, sunt trepte de evoluție estetică tulburătoare, incredibilă. Teatrul liric însuși trece de la luminarea scenei cu lumânări, la reflectoarele performante, la orgile de lumini sau la efectele speciale vizuale și sonore. Filmul revoluționează conceptul de artă și narcotizează gusturile marelui public.

Decorurile însele devin element de dramaturgie și se transformă în cadre destinate impresionării auditoriului către realul vieții obișnuite sau dimpotrivă, ireal. Costumele, machiajul, accesoriile de scenă, încălțămintea, perucheria, construiesc un nou model de reprezentare artistică; senzațiile vizuale și sonore sunt esențiale, ele devin vectori spre alte realități și convertesc publicul către dimensiuni surprinzătoare, în lumi imaginare. Avem un Avatar! Deseori instrumentele muzicale au trecut de la fabricarea lor din fibre lemnoase la cele confecționate din aliaje metalice.

Nu mult mai târziu ele sunt înlocuite cu efecte sonore identice, produse de aparate electronice, ce le suplinesc funcțiile, ca niște arome sintetice ce țin locul esențelor originale. Știința invadează zona de creație de scenă, de film sau de spectacol vizual. Artiștii stau în lojele de interpretare, iar locurile creatorilor de odinioară sunt ocupate de ingineri de sunet, de lumini, de efecte speciale, de IT-ști ce stăpânesc comunicarea prin limbaje ultramoderne. Un film de ultim succes, Hobitul, se desfășoară pe un interval de peste 2 ore, totul filmându-se într-un cadru unic de studiou cinematografic static, redus în dimensiuni. Imaginile însă, prelucrate pe calculator, ne duc într-o lume imaginară ce te copleșește, te narcotizează, te învăluie în mistic și ireal. Se trec munții, curg ape fascinante, se sălășluiește în palate sublime, se zboară fantastic, se duc lupte pe arii imense de planuri geografice, cu eroi reali dar și cu animale mistice.

Ce departe rămâne o creație de început de cinematografie, de un uriaș succes, cum ar fi filmul multipremiat, Pe Aripile Vântului! Și asta în urmă cu numai câteva zeci de ani. Și unul și celălalt convieţuiesc în plan istoric, adaptându-se la un public istoric și el în sine. Știința înlocuiește și arde etape, furnizează senzaționalul și asigură profitul uriaș al unei creații de laborator. Creatorii noului val, niște artiști incontestabili.

Ei asigură emoțiile cu care manipulează sufletele și gândurile unor generații care cu greu se mai ancorează în tradiția clasică. Tot mai rar și tot mai greu de înțeles, originalele își fac loc în sălile de consum de artă.

Știința dejoacă manevrele tradiționale ale marii arte; doar oboseala și stressul noului ce se diversifică prea rapid, mai împinge indivizii spre o liniște relativă în ungherele confortului artei de odinioară. Știința este un înlocuitor al artei în acest context.

Arta este ea însăși o știință, devine un instrument al unei noi forme de sensibilizare a individului. Descoperirea I-Pad-ului este o clipă de știință rafinată, cu utilități socio-profesionale și de comunicare. Tot el devine în funcție de interes, un promovator de informație, care poate fi și chiar este efectiv, artistică, culturală, civilizatoare. Pot crea cu acest instrument tehnic, muzică, design, informații, culoare, forme, sunete, senzații și emoții. Instrumentul este creația omului, prin accesul la știință, este o treaptă de cunoaștere, dar forma lui finită este o artă, adică are conotații de unicitate, de reprezentativ pentru mintea umană, dă roadele estetice și utilitare spre mai bine, mai ușor, mai aproape, mai temerar, mai încrezător, mai emoțional. Sunt aceastea calitățile artei? Un tablou semnat de N. Grigorescu mă face să mă simt mai bine, să am aspirații, să văd istoric și cultural o epocă, să mă emoționez când parcurg trăsături, contururi și culoare aidoma realității pe care nu am șansa s-o decupez altfel? A avut pictorul harul de a-mi transmite emoția contactului cu acea realitate presupusă și nu parcursă de mine, adică să-mi imaginez identificarea ei? Da, la fel ca o creație tehnică, de care mă bucur că există în viața mea. Fiecare dintre ele umple un gol, satisface o stare psihică, ce se surprinde între alte satisfaceri de stări psihice, legate la rândul lor într-o rețea fără limite ale trăirii umane, la fel de unice și de surprinzătoare prin voință.

De sus, ne privește îngăduitor o Cappella Sistina. Totul este o navigare, o călătorie a minții și a sufletului, în față, în spate, într-un spațiu euclidian și neeuclidian, cum ar spune Jeremy Gray, invocându-i pe Wallis, Saccheri și Lambert, Lohacevski, Riemann și Beltram.

5. METAMORFOZA CUNOAȘTERII

Corespondența acestor călătorii ale minții se derulează de alte sute de ani prin matematica sunetelor în arhitectura J.S. Bach, în forme de sonată și de concert, în spațialitatea cvartetetelor semnate de J. Haydn, sau în ierarhia unei bucurii nespuse despre viață, în sensul melosului cald al Simfoniilor Londoneze. Urmează titanii marii muzici, de la L. van Beethoven la R.Strauss, de la aria da capo la cabaletta verdiană, prin versul lui W. Shakespeare, oricum s-o fi chemând el în realitate sau oricine ar fi fost acesta, dacă nu cumva un alt M. Eminescu ori Manzoni. Culorile sunt de fiecare dată aceleași, dar unice prin

mânuirea lor, încât nu știm să deosebim atâtea feluri de alb, de negru sau de reverie. Creatorii nu mai conteză, ci doar creațiile lor. Ne înfruptăm avid din ofranda zeilor, mai tot timpul necunoscători ai informației cine ne-a invitat la templu, mărșăluind prin civilizație cu ignoranța fluturelui de primăvară, cu al său zbor din floare în floare, ca un Figaro cântând din zori și până-n noapte o arie veselă, cum să treci prin viață cu o plecăciune. În mod firesc, prin educație, mă întorc la muzică de fiecare dată, la cultul dionysiac al dramei antice, la Bacantele lui Euripide, simțind nevoia unei asimilări a artei cu universul pasional al cunoașterii umane, ca o descătușare a nevoii de înțelegere a naturii, în forme și expresii. Este o știință arta de a te asimila naturii. Îmi explic astfel de ce ne-am dezvoltat artistic în plan drept și nu în unul ascendent, în opoziție cu știința teoretică și practică. Încărcătura de simboluri a lumii antice încă ne copleșește, ne inundă cu greutatea înțelesurilor ei, printr-o complexitate sățioasă, unde sunetul, gestul, cuvântul și expresia umană, declinau însăși existența atotcuprinzătoare a omului temerar. Prometeu nu este o jertfă sau un „erou pur, fără teamă și fără prihană" (A. Tanase, *O istorie a culturii în capodopere*, vol 2, pag. 119), decăzut în fața puterii demiurgice, ci un om chiar, mânat de sentimente cauzale obișnuite, ce-l fac mai rezistent prin cutezanța sa, „cel cu mintea rodnică în intrigi și planuri" (Hesiod, *Opere*, pag. 210) .

6. CONCLUZII ȘI INTUIȚII

Iată cum din izvorul adevărurilor antice, spuse în paginile marilor creații artistice, prin cuvânt și sunet, prin idee și înțelesuri multiple, omul se zbate între dimensiunea sa creativă și setea sa arogantă de a sfredeli cunoașterea, de a o așeza în jilțul științei, adică a confirmării răspunsurilor date sieși. Întâi temator de zeitate, apoi constatator de implicarea ei, determinat în existența sa de miracolul creației divine, Prometeu sau nu, omul trăiește cu senzația că poate adulmeca infinitul prin strădania sa de a ști.

Simțim acest sentiment uman profund în acea muzică Ode An Die Freude beethoveniană sau în viziunea Coloanei Infinite brâncușiene, ca o apologie a aspirației spre necunoscut, cu păstrarea decenței crezului absolut în fața frumuseții actului creator al dumnezeirii, care se exprimă și prin puterea omului de a fi deasupra unei simple treceri prin firava-i viață.

Aș sintetiza arta ca o cutezanță, o clipa de frumos uman pentru sine, un patos de neoprit atunci când spiritul nu mai poate controla gândul, rațiunea dură, când omul are nevoie să lase un mesaj semenilor care vor veni din urmă. Știința este o povară a minții rebele, neînțeleasă și neîmpăcată cu ziua de azi, o altă cutezanță de a găsi un răspuns la întrebări care încă nu s-au pus. Științele sunt povara temerarilor.

Despre autor

Prof. univ. dr. **Florența Nicoleta MARINESCU**
Universitatea „Ovidius" din Constanța

Soprana Florența Marinescu, pianist concertist, prim-solist liric al scenelor naționale, muzicolog de elită al UCMR, prof. univ. dr. în arta cântului, se confundă cu succesul emerit al vieții muzicale lirice constănțene în special în ultimii 30 de ani, fiind un mesager al artei muzicale românești în repetate rânduri. Peste 25 de roluri titulare, peste 1500 de spectacole, recitaluri TVR, cronici de imagine, înregistrări Radio România, elogii în presa de specialitate. Autor unic a 6 cărți de specialitate și numeroase articole dedicate muzicii. Conduce sesiuni științifice și proiecte culturale naționale și internaționale în calități multiple. Se bucură de o mare recunoaștere publică. e-mail: flonicmar26@yahoo.com